

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПОПОВИЧ ВІТАЛІЯ ПЕТРІВНА

УДК: 341.3:343.21 (477)

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА
У КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
Заслужений юрист України,
Хавронюк Микола Іванович,
Верховний Суд України,
заступник керівника апарату –
начальник правового управління.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Савченко Андрій Володимирович,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник кафедри кримінального права;

кандидат юридичних наук, доцент
Брич Лариса Павлівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
старший науковий співробітник
юридичного факультету.

Захист відбудеться « 3 » лютого 2011 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий « 21 » грудня 2010 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) 2001 р. вперше в окремому розділі (розділ XX) було встановлено кримінальну відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Увівши до Кодексу вказаний розділ Україна, тим самим, виконала значну кількість міжнародних зобов'язань, взятих перед міжнародним співтовариством ще СРСР, відповідно до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., Додаткових протоколів до них 1977 р., низки Гаазьких конвенцій, що обмежують вибір засобів та методів ведення війни, інших міжнародних договорів та загальноновизнаних міжнародних звичаїв.

Встановлення кримінальної відповідальності за окремі злочини, які згідно з положеннями міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) визнаються серйозними порушеннями його норм, вимагає розгляду питання щодо відповідності кримінального законодавства України міжнародним вимогам у зазначеній сфері.

Практичне значення даної теми дослідження полягає у тому, що за допомогою отримання відповіді на питання: наскільки положення КК України відповідають основним вимогам МГП, по-перше, можна сформулювати пропозиції щодо можливих шляхів приведення національного кримінального законодавства у відповідність до взятих Україною, у тому числі, як правонаступницею СРСР, міжнародних зобов'язань у даній сфері, а по-друге – виробити рекомендації у сфері боротьби з міжнародними злочинами, що за ступенем суспільної небезпеки посідають одне із перших місць серед усіх інших злочинів.

Крім того, важливим аргументом на користь дослідження повноти імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України є необхідність встановлення такої системи відповідних кримінально-правових заборон, яка не дала б можливості залишити безкарним жодне серйозне порушення норм МГП через відсутність відповідної норми в КК України.

Слід також зазначити, що при всій важливості розробки проблеми імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України спеціальних наукових досліджень у цій сфері майже не проводилось.

Захищені в Україні дисертації схожої проблематики в основному були спрямовані на вирішення проблем імплементації міжнародного права взагалі, не виділяючи такої його важливої галузі, як МГП. Зокрема, до таких досліджень можна віднести роботи Касинюк О.В., Кохан Л.Г., Маєвської А.А., Пилипенка В.П., Аль-Захарна Саліма, Ярмакі В.Х. Однак, захисти цих робіт проведені за науковою спеціальністю 12.00.11 –

міжнародне право. Дисертації ж Куцевича М.П. "Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти", Кучевської С.П. "Проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність та Статуту Міжнародного кримінального суду", а також Миронової В.О. "Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни", захищені в останні роки за науковою спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, присвячені лише окремим злочинам, які можна віднести до серйозних порушень норм МГП (екоцид, порушення законів та звичаїв війни) або ж окремим міжнародно-правовим актам МГП (Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р., далі – Статут МКС).

Серед сучасних монографічних праць, в яких досліджено окремі аспекти окресленої проблематики, можна відзначити праці таких вітчизняних, а також зарубіжних вчених: М.М. Антоновича, І.М. Арцибасова, М.І. Бажанова, В.П. Базова, М.О. Баймуратова, А.С. Гавердовського, А.І. Дмитрієва, В.І. Дяченка, В.М. Корецького, І.В. Красницького, Д.І. Крупка, С.П. Кучевської, Є.В. Лукашина, В.С. Лукомського, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, Р.А. Мюллерсона, В.О. Навроцького, В.П. Панова, А.І. Полторака, П.М. Рабіновича, Ю.М. Рибаківа, А. Робертсона, Л.І. Савінського, А.В. Савченка, П.Л. Фріса, М.І. Хавронюка, Н.І. Цись, М.В. Цюрупи, П.В. Шумського, С.С. Яценка та інших.

Положення, викладені у зазначених працях, враховані при проведенні цього дослідження. Однак, на рівні монографії питання імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України не розглядалися. Такі дослідження проводилися лише на рівні окремих наукових статей, параграфів підручників із Особливої частини кримінального права та коментарів до КК України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі кримінального права та кримінології Львівського державного університету внутрішніх справ у межах комплексної теми наукових досліджень "Актуальні проблеми вдосконалення українського законодавства та практики протидії злочинності" (державний реєстраційний номер 0106U003641). Вона пов'язана з реалізацією положень Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18 березня 2004 р., Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки України на 2005–2010 рр.,

затверджених загальними зборами Академії правових наук України від 9 квітня 2004 р. та ін.

Робота виконана у галузі науки кримінального права за такими напрямами дослідження, як імплементація положень міжнародних договорів до національного кримінального законодавства та вчення про співвідношення кримінального законодавства України із зарубіжним кримінальним законодавством. Зазначені напрями повною мірою відповідають Паспорту наукової спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, затвердженому Постановою Президії ВАК України від 21 травня 2008 р. № 38-06/6.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у з'ясуванні того, наскільки повно в національному кримінальному законодавстві імплементовані норми МГП щодо криміналізації його серйозних порушень, а також у розробленні на цій основі відповідних пропозицій та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення кримінального законодавства України.

Відповідно до мети дослідження, та враховуючи його комплексний характер, були сформульовані основні завдання:

- дослідити генезис МГП та його вплив на розвиток кримінального законодавства України;

- з'ясувати поняття сучасного МГП та його норм, а також питання щодо співвідношення МГП та національного кримінального законодавства,

- визначити поняття та значення імплементації норм МГП у національне кримінальне законодавство;

- на основі порівняльного аналізу виявити особливості імплементації норм МГП в законодавстві окремих зарубіжних держав;

- здійснити аналіз відповідності кримінального законодавства України міжнародним договорам у сфері МГП та визначити шляхи їх імплементації;

- сформулювати та обґрунтувати пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення кримінально-правової відповідальності за серйозні порушення норм МГП відповідно до міжнародних зобов'язань України.

Об'єктом дослідження є імплементація норм міжнародного права у кримінальне законодавство України.

Предметом дослідження є наявні результати та подальші перспективи імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України.

Методи дослідження були обрані відповідно до мети та завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета. Зокрема, використання *історико-правового* методу дозволило виявити особливості виникнення та сутність такої галузі міжнародного права, як МГП та дослідити його вплив на криміналізацію порушень його норм в Україні. *Логічний* метод дав змогу виділити серйозні порушення норм МГП при дослідженні відповідності

кримінального законодавства України міжнародним договорам та звичаям, а за допомогою *дедуктивного способу пізнання* вдалося виокремити їх від інших порушень у сфері МГП. *Формально-догматичний* метод слугував аналізу групи статей КК України, які вивчались, для дотримання правил законодавчої техніки, конструювання диспозицій, сприяв виявленню недоліків у їх побудові та формулюванню пропозицій щодо усунення цих недоліків. Метод *порівняльного правознавства* використовувався для дослідження досвіду з питань імплементації норм МГП у кримінальне законодавство окремих зарубіжних держав. Відповідно до *діалектичного* методу, при якому явища об'єктивного світу вивчаються у єдності і боротьбі протилежностей та з врахуванням загального взаємозв'язку та постійного розвитку, було вивчено підходи щодо можливих шляхів імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України, виділяючи її як правотворчий, так і організаційний елементи, за допомогою якого норма права втілюється у життя і стає дієвою.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних криміналістів, що висвітлили як загальні проблеми кримінального права, так і проблеми міжнародних злочинів, а також наукові праці фахівців у галузі міжнародного публічного права, міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права.

Правову базу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закони України, міжнародно-правові документи, кримінальні кодекси зарубіжних держав тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими науковими результатами дисертаційної роботи, які відзначаються новизною, є такі:

уперше:

- запропоновано визначення імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України, як запровадження норм МГП до правової системи України відповідно до взятих нею на себе міжнародних зобов'язань у сфері кримінально-правових відносин, що здійснюється як без внесення змін до національного законодавства, так і, за необхідності, зі внесенням таких змін. Зазначена імплементація завжди супроводжується проведенням відповідних організаційних дій, спрямованих на безпосередню реалізацію міжнародно-правових норм;

- доведено взаємозв'язок між національним кримінальним правом окремих держав, у тому числі України, та МГП, який обумовлений підходом тієї чи іншої держави до місця та ролі міжнародного права у національній правовій системі: моністичний підхід визначає тісний взаємозв'язок МГП та національного права із верховенством одного над іншим (цей підхід обрала

Україна, визначивши примат міжнародного права), а дуалістичний – їх самостійність. Також доведено, що ті держави, які у своїх конституціях закріпили моністичний підхід (Бельгія, Іспанія, Швеція, Азербайджан, Білорусь та ін.) більш повно та точно виконали свої міжнародні зобов'язання у сфері МГП. Натомість держави, які є прихильниками дуалістичного підходу (зокрема, Австрія та Голландія), майже не виконали зазначених зобов'язань;

- обґрунтовано, що поняття "збройний конфлікт" є ширшим, ніж такі поняття, як "війна", "агресивна війна", "військовий конфлікт", "військові дії" та "воєнний конфлікт". Використання поняття "збройний конфлікт" у положеннях статей 436, 437, 438, 447 КК України дозволить розповсюдити дію цих статей не тільки на міжнародні збройні конфлікти, а й на внутрішні, як того вимагає Другий Додатковий Протокол до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. У зв'язку з цим, запропоновано власне визначення збройного конфлікту, як одного із видів соціальних конфліктів, що виникає між державами (міжнародний збройний конфлікт) або між збройними силами або іншими організованими збройними групами однієї держави, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території (неміжнародний збройний конфлікт), характеризується високим рівнем розвитку протиріч у відносинах між ними та вирішується за допомогою використання зброї;

- обґрунтовано необхідність встановлення кримінальної відповідальності за незаконне використання будь-яких міжнародних захисних емблем та знаків, а також зловживання ними в одній статті 445 КК України, а також вилучення з КК України статті 435;

удосконалено:

- уявлення щодо необхідності встановлення кримінальної відповідальності за насильство над військовополоненими та цивільним населенням тільки у розділі XX КК України (стаття 438), як за міжнародні злочини. Сьогодні аналогічні склади злочинів містяться також і в окремих статтях розділу XIX цього Кодексу та передбачають відповідальність за вказані діяння, як злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) (статті 433, 434);

- підходи щодо ознак об'єктивної сторони злочину геноцид, передбаченого статтею 442 КК України, зокрема, щодо її доповнення поруч із заподіянням серйозних тілесних ушкоджень такою альтернативною ознакою, як "розумовий розлад" (йдеться про розумовий розлад, не пов'язаний із психічним захворюванням);

- міркування щодо необхідності встановлення кримінальної відповідальності за серйозні порушення норм МГП, вчинені під час не тільки міжнародного, а й неміжнародного збройного конфлікту. У зв'язку з цим

запропоновано визначення збройного конфлікту у примітці до статті 436 КК України;

- класифікацію воєнних злочинів. Запропоновано поділ цих злочинів на два основні види: порушення законів і звичаїв війни та використання заборонених міжнародним правом засобів і методів її ведення;

отримали подальший розвиток:

- положення щодо взаємозв'язку між кримінальним законодавством України та нормами МГП, який полягає у тому, що з одного боку, відповідно до взятих Україною на себе міжнародних зобов'язань, до КК України було включено низку складів злочинів, які можна віднести до серйозних порушень МГП, а з іншого – у тому, що КК України містить норми, які безпосередньо відсилають до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- перелік серйозних порушень, які відповідно до зобов'язань держав повинні заборонятися національним законодавством і за вчинення яких повинно передбачатися покарання: у дисертації запропоновано керуватися переліком, запропонованим Римським Статутом Міжнародного кримінального суду щодо поділу міжнародних злочинів на чотири групи залежно від об'єкту посягання: злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії;

- уявлення про особливе місце геноциду серед злочинів проти людяності, яке обумовлене надзвичайно високим рівнем його суспільної небезпечності. Зокрема, злочин геноциду, завжди вчиняється з метою повного або часткового знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи. Інші злочини проти людяності спрямовані проти цивільного населення, але не мають на меті його повне або часткове знищення;

- підходи щодо необхідності встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти людяності в окремій статті КК України, яка містила би бланкетну диспозицію з відсилкою до чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також загальновизнаних принципів та норм міжнародного права.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що наукові висновки і положення, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, мають теоретичне та прикладне значення і можуть бути використані:

- у законотворчій діяльності – при подальшому вдосконаленні чинного кримінального законодавства України. Результати дисертації впроваджено у проекті Закону України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо приведення кримінального законодавства України у відповідність до норм міжнародного гуманітарного права)" (реєстр. № 7164

від 23 вересня 2010 р., внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України Швецем В.Д.) (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у законопроектній діяльності від 22 вересня 2010 р. № 04-19/14-2032);

- у науковій діяльності – для подальших теоретичних розробок і досліджень проблем кримінальної відповідальності за серйозні порушення норм МГП;

- у навчальному процесі – при викладанні таких навчальних дисциплін, як "Кримінальне право України" та "Міжнародне публічне право", при підготовці відповідних розділів науково-практичних коментарів до кримінального законодавства, підручників, навчальних і методичних посібників.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій автором проведено дослідження проблем імплементації норм МГП (у формі його застосування) у національне кримінальне законодавство України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідались на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: "Молодь в юридичній науці" (Хмельницький інститут регіонального управління та права, 2003 р.), "Проблеми коментування кримінального закону" (Львівський юридичний інститут, 2004 р.), "Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку" (Другі Донбаські правові читання) (Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2010 р.); одному міжнародному симпозиумі до річниці прийняття та набрання чинності КК України 2001 року "Диференціація кримінальної відповідальності" (Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009 р.); двох всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Молодь в юридичній науці" (Хмельницький інститут регіонального управління та права, 2002 р.), "Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні" (м. Івано-Франківськ, 2009 р.); двох регіональних науково-практичних конференціях: "Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні" (Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004 р.), "Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні" (Прикарпатський юридичний інститут імені Василя Стефаника, 2004); двох міжвузівських науково-практичних конференціях "Актуальні питання реформування правової системи України" (м. Луцьк, 2004 та 2005 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображені в 5 наукових статтях у фахових виданнях, включених у переліки, затверджені ВАК України. Окремі висновки і пропозиції викладено у матеріалах та тезах до зазначених конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на вісім підрозділів, висновків, трьох додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 322 сторінки: основний текст – 186 сторінок, обсяг, що займають додатки – 104 сторінки, список використаних джерел (289 найменувань) – 32 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, сформульовано наукову новизну та основні положення, що виносяться на захист, розкрито теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наводиться інформація щодо їх апробації.

Розділ 1 "Загальні засади імплементації міжнародного гуманітарного права у національне кримінальне законодавство" складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1 *"Генезис міжнародного гуманітарного права та його вплив на розвиток кримінального законодавства України"* досліджується історія становлення МГП у тісній взаємодії із розвитком вітчизняного кримінального законодавства. Автором доведено, що до часу входження України до складу СРСР її кримінальне законодавство містило окремі кримінально-правові заборони у сфері МГП. З прийняттям КК УРСР 1922 р. і до проголошення України незалежною державою у 1991 р. кримінальне законодавство України не містило жодної норми, спрямованої на обмеження засобів та методів ведення війни, і лише декілька – на захист прав людини під час збройного конфлікту.

У підрозділі 1.2 *"Поняття сучасного міжнародного гуманітарного права та його норм. Співвідношення міжнародного гуманітарного права і національного кримінального законодавства"* обґрунтовується, що МГП має свій власний предмет, методи, принципи правового регулювання, а також інститути. Зазначене свідчить про самостійність цієї галузі. На основі проведених досліджень запропоновано власне визначення МГП.

Автор доходить висновку, що норми МГП мають свої специфічні ознаки: вони існують у формі звичаєвих та конвенційних (договірних) норм; вони мають виконуватися усіма державами, незалежно від їх ратифікації; відносини у цій сфері регламентуються в основному багатосторонніми міжнародними договорами; в першу чергу, вони спрямовані на захист

основних прав і свобод людини під час збройного конфлікту (та запобігання виникнення таких конфліктів у мирний час) шляхом встановлення відповідних обмежень у його засобах та методах, а вже потім – на врегулювання самого процесу ведення збройного конфлікту як такого.

Виходячи із теоретичних положень щодо взаємодії міжнародного і національного права, автором акцентується увага на тому, що окреслене питання слід розглядати, виходячи із співвідношення міжнародного та національного права в цілому. Зокрема, у науці міжнародного права виділяється два підходи щодо такої взаємодії – дуалістичний та моністичний. Згідно дуалістичного підходу національне та міжнародне право розглядаються як самостійні системи права. У свою чергу, суть моністичної концепції полягає у визнанні єдності цих правових систем, а міжнародне та внутрішньодержавне право розглядаються як частини єдиної правової системи із визнанням примату однієї з них.

Значну частину норм МГП складає перелік порушень, які визнаються серйозними, та встановлюється кримінальна відповідальність за їх вчинення на національному рівні кожної конкретної держави. Вдалу класифікацію серйозних порушень норм МГП закріпив Статут МКС. Згідно зі статтею 5 вказаного Статуту Суд має юрисдикцію відносно наступних злочинів: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; в) воєнні злочини; г) злочин агресії. Саме зазначена класифікація дає змогу найбільш повно у подальшому здійснити порівняльно-правовий аналіз відповідності нормам МГП кримінального законодавства як України, так і окремих зарубіжних держав.

У підрозділі 1.3 "Поняття і значення імплементації норм міжнародного гуманітарного права у національне кримінальне законодавство" доводиться, що на процес імплементації норм МГП у чинне кримінальне законодавство значний вплив здійснює місце та роль міжнародно-правових норм у національній правовій системі (дуалістичний та моністичний підходи). Крім того, акцентується на тому, що оскільки КК України є єдиним джерелом кримінального законодавства України, то норми МГП не можуть на її території безпосередньо впливати на виникнення прав та обов'язків людини і громадянина в сфері відносин, що охороняються кримінальним законодавством. Тому національні суди не уповноважені притягувати до кримінальної відповідальності суб'єктів злочину за вчинення злочинного діяння, яке визначено як таке в міжнародному договорі, але не імплементовано у законодавство України про кримінальну відповідальність. На підставі проведеного аналізу пропонується визначення імплементації норм МГП у кримінальне законодавство України.

Розділ 2 "Досвід зарубіжних держав щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного права у національне кримінальне

законодавство" складається з трьох підрозділів. У підрозділі 2.1 *"Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство держав Західної та Центральної Європи"* досліджується кримінальне законодавство таких держав, як Австрія, Албанія, Бельгія, Голландія, Данія, Іспанія, Німеччина, Франція, Швеція та Швейцарія.

На підставі проведеного аналізу конституційних приписів та кримінального законодавства Центральної Європи констатується, що більшість із них (Албанія, Бельгія, Іспанія, Німеччина, Франція та Швеція) пішли шляхом обрання моністичного підходу щодо імплементації норм МГП, що значно вплинуло на її засоби та способи.

Зазначені держави, тією чи іншою мірою визнаючи примат міжнародного права над національним, тим самим більш повно імплемтували у своє кримінальне законодавство норми щодо відповідальності за серйозні порушення МГП. У свою чергу, держави, що пішли шляхом підтримки дуалістичного підходу в цій сфері (Австрія та Голландія) майже не виконали міжнародних зобов'язань стосовно криміналізації вищевказаних діянь.

У підрозділі 2.2 *"Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство держав Східної Європи"* на підставі аналізу кримінального законодавства Азербайджану, Білорусі, Болгарії, Грузії, Естонії, Латвії, Литви, Молдови, Польщі та Росії робиться висновок про те, що не дивлячись на те, що усі зазначені держави визнають моністичний підхід з пріоритетом міжнародного права над національним, не всі вони повною мірою імплемтували у своє кримінальне законодавство основоположні приписи МГП.

Зокрема: у КК Латвії не міститься відповідних складів злочинів проти людяності; КК Молдови як порушення МГП визнає виключно виконання незаконного наказу, що тягне за собою вчинення нелюдського поводження. Усі інші злочини, які явно є серйозними порушеннями МГП (застосування заборонених засобів і методів ведення війни, планування, підготовка, розв'язання або ведення війни, нелюдське поводження тощо), не віднесено до таких порушень; у КК Росії відсутня відповідальність за злочини проти людяності та за незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та так званої "емблеми Третього Протоколу"; в КК Польщі не визнаються кримінально караними злочини проти людяності; КК Азербайджану, КК Білорусі та КК Грузії одним із воєнних злочинів визнають порушення норм МГП під час збройних конфліктів, частина яких за своїм змістом є злочинами проти людяності тощо.

Проте, позитивним для розвитку кримінального законодавства України може стати досвід таких держав, як: Бельгія, Франція, Грузія, Естонія та

Латвія – в частині встановлення кримінальної відповідальності за злочин геноциду окремо від інших злочинів проти людяності; Білорусь та Естонія, кримінальні закони яких встановлюють відповідальність за незаконне користування знаками, що охороняються міжнародними договорами, оскільки у КК України наразі йдеться лише про незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала, а також зловживання ними (статті 435 та 445 КК України, що містяться у двох різних розділах); Молдова, яка у своєму КК встановлює кримінальну відповідальність за застосування заборонених засобів і методів ведення війни, до яких відноситься і застосування зброї масового знищення; Грузія, яка, на відміну від України, дотримується позиції, згідно з якою забороненими є порушення норм МГП, вчинені під час як міжнародного, так і внутрішньодержавного конфлікту. На наш погляд, такий підхід доцільно було використати у статтях 436–438 КК України.

У підрозділі 2.3 *"Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство держав Азії"* за результатами вивчення кримінального законодавства Казахстану, Киргизстану, Узбекистану, Таджикистану, Китаю, Кореї та Японії встановлюється, що КК Казахстану, КК Киргизстану та КК Узбекистану (на конституційному рівні вказані держави є прихильниками теорії монізму) хоча і містять перелік злочинів проти миру та безпеки людства, однак в них досить мало діянь, які відповідно до МГП є серйозними порушеннями, визнано кримінально-караними.

У конституціях Японії та Китаю чітко не визначено місце міжнародного права у їх національних правових системах, що, у свою чергу, значно вплинуло на криміналізацію серйозних порушень норм МГП. Так, КК Японії обмежується відповідальністю лише за дії конкретної особи проти іноземної держави, за які Японія, як суб'єкт міжнародного права, несе лише так звану похідну відповідальність, а КК Китаю взагалі не містить норм, які встановлювали б відповідальність за розв'язування та ведення будь-яких збройних конфліктів та використання заборонених міжнародним правом засобів та методів їх ведення.

Найбільш повна імплементація норм МГП у національне кримінальне законодавство забезпечена лише у Таджикистані, КК якого встановлює кримінальну відповідальність за біоцид, виготовлення чи розповсюдження зброї масового знищення, а також у трьох окремих статтях – за низку порушень МГП.

Розділ 3 Відповідність кримінального законодавства України нормам міжнародного гуманітарного права складається з двох підрозділів. У підрозділі 3.1 *"Відповідність кримінального законодавства України нормам міжнародного гуманітарного права в частині права прав людини"*

відзначається, що досить важливим фактором, який впливає на процес імплементації норм МГП, є те, що усі серйозні порушення його норм є міжнародними злочинами.

Виходячи з класифікації, наведеної Статутом МКС, у чинному КК України можна виділити такі серйозні порушення норм МГП: 1) злочин геноциду, як один із найнебезпечніших злочинів проти людяності (стаття 442); 2) воєнні злочини: незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (стаття 435), порушення законів та звичаїв війни (стаття 438), застосування зброї масового знищення (стаття 439), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (стаття 440); 3) злочини агресії: пропаганда війни (стаття 436), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (стаття 437). Однак в розділі XX КК України не встановлено кримінальну відповідальність за злочини проти людяності, хоча цього вимагає значна кількість міжнародних актів у сфері МГП.

Визначення геноциду, яким оперує частина 1 статті 442 КК України, майже повністю відповідає вимогам Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 р. та іншим міжнародним документах, що спрямовані на боротьбу із вказаним злочином. Проте, у цих міжнародних документах окремою ознакою об'єктивної сторони поруч із заподіянням серйозних тілесних ушкоджень виділено таку альтернативну ознаку, як "розумовий розлад". На підставі проведеного аналізу доводиться, що поняття "розумовий розлад" більш широке ніж "психічна хвороба", і під ним може розумітися не тільки психічна хвороба, незалежно від її тривалості і ступеня виліковності, а й реактивні стани (психози, неврози), які в Україні не відносяться до тяжких тілесних ушкоджень.

Під час аналізу чинного КК України на відповідність міжнародним нормам, що визначають, які саме серйозні порушення норм МГП відносяться до злочинів проти людяності, виявлено, що в ньому відсутні норми про відповідальність за депортацію чи насильницьке переміщення населення, примусову вагітність, апартеїд тощо. Крім того, виходячи з вимог Римського Статуту МКС, чинний КК України також має враховувати, що злочини проти людяності повинні мати такі ознаки об'єктивної сторони як широкомасштабність та систематичність.

Обґрунтовано, що перелік злочинів проти людяності, що міститься у різних міжнародно-правових актах є значним, і тому ці склади злочинів доцільно викласти в окремій статті КК України із бланкетною диспозицією, яка б відсилала до загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права.

У підрозділі 3.2 "Відповідність кримінального законодавства України нормам міжнародного гуманітарного права в частині права збройних конфліктів" на підставі аналізу міжнародно-правових норм вказується, що воєнні злочини є одним із видів серйозних порушень норм МГП, які вчинюються під час війни або інших збройних конфліктів, як міжнародного, так і не міжнародного характеру. Умовно пропонується поділити їх на порушення законів і звичаїв війни та на використання заборонених міжнародним правом засобів і методів її ведення.

Обґрунтовується, що кримінальна відповідальність за насильство над військовополоненими та цивільним населенням не повинна бути передбачена одночасно у трьох статтях КК України (статті 433, 434, 438), які до того ж мають різні санкції залежно від суб'єкту злочину (військовослужбовці нестимуть покарання менш суворе, ніж загальні суб'єкти злочину).

Одним із заборонених методів ведення війни є незаконне використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, як того вимагають Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. Відповідальність за вказані діяння у КК України передбачена двома статтями – 435 та 445, що містяться у різних розділах вказаного Кодексу. Аналіз змісту вказаних статей дозволяє прийти до висновку, що воєнним є злочин, передбачений статтею 435, який законодавець помістив у розділ ХІХ КК України "Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)". Між тим, статтю 445 КК України можна тлумачити як таку, що встановлює відповідальність за використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала як товарного знаку, що не є злочином проти миру, безпеки людства чи міжнародного правопорядку.

Доводиться, що оскільки стаття 438 КК України "Порушення законів і звичаїв війни" є загальною щодо статей 439 та 440 КК України, і вона не обмежується відсилкою лише до договірного права, є потреба згадати у диспозиції частини 1 статті 439 та статті 440 КК України не лише про міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а й про міжнародне право. Адже, враховуючи те, що зброя з часом все більш удосконалюється, згодом може виникнути ситуація, за якої договірне право не встигне урегулювати зазначене питання і воно залишиться неврегульованим.

Обґрунтовується, що поняття "збройний конфлікт" є набагато ширшим, ніж "війна", а тим більше, ніж поняття "воєнний конфлікт". Досліджуються ознаки, обґрунтовується та формулюється поняття збройного конфлікту.

ВИСНОВКИ

У висновках, крім теоретичних положень, що викладені автором у науковій новизні, є такі:

1. Розвиток МГП здійснив свій вплив на розвиток кримінального законодавства України в частині встановлення відповідальності за серйозні порушення норм МГП. До часу входження України до складу Радянського Союзу її кримінальне законодавство містило окремі такі кримінально-правові заборони. З прийняттям КК УРСР 1922 р. і до проголошення України незалежною державою у 1991 р. кримінальне законодавство України не містило жодної норми, спрямованої на обмеження засобів та методів ведення війни, і лише декілька – на захист прав людини під час збройного конфлікту;

2. Значною мірою прогалини кримінального законодавства України та окремих зарубіжних держав обумовлені тим, що термінологія міжнародно-правових актів у сфері МГП досить складна і потребує уніфікованого тлумачення. У зв'язку з цим, спірні питання, які виникають у більшості держав під час імплементації норм МГП, повинні тлумачитися відповідними міжнародними органами;

3. Пропонується внести такі зміни до КК України:

1) статті 433–435 виключити;

2) статті 436 та 437 викласти у такій редакції:

"Стаття 436. Пропаганда збройного конфлікту

Публічні заклики до збройного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення збройного конфлікту з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів –

караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Примітка. У статтях 436, 437 цього Кодексу збройним конфліктом визнається соціальний конфлікт, що виникає між державами (міжнародний збройний конфлікт) або між збройними силами або іншими організованими збройними групами однієї держави, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території (неміжнародний збройний конфлікт), характеризується високим рівнем розвитку протиріч у відносинах між ними та вирішується за допомогою використання зброї.

Стаття 437. Планування, підготовка, розв'язування та ведення збройного конфлікту

1. Планування, підготовка або розв'язування збройного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій, –

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

2. Ведення збройного конфлікту – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років";
- 3) частину 1 статті 439 та статті 440 після слів "масового знищення, забороненої" доповнити словами "загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права та";
- 4) частину 1 статті 442 КК України після слів "тілесних ушкоджень" доповнити словами "або вчинення дій, які призвели до розумового розладу";
- 5) доповнити Кодекс статтею 442-1 такого змісту:
- "Стаття 442-1. Злочини проти людяності
1. Вчинення широкомасштабних та систематичних умисних дій, які відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також загальновизнаних принципів та норм міжнародного права визнані злочинами проти людяності, – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі".
- б) статтю 445 викласти у такій редакції:
- "Стаття 445. Незаконне використання міжнародних захисних емблем та знаків, а також зловживання ними
1. Незаконне використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала або інших захисних емблем та знаків, що охороняються міжнародним правом, або зловживання ними, – караються штрафом до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до двох років.
2. Ті самі діяння, якщо вони вчинені під час збройного конфлікту, – караються позбавленням волі на строк до трьох років".

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Попович В. П. Питання імплементації норм міжнародного гуманітарного права в чинне кримінальне законодавство України / В. П. Попович // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 17. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – С. 382–386.
2. Попович В. П. Кримінальне законодавство деяких країн СНД та міжнародне гуманітарне право: співвідношення, шляхи імплементації / В. П. Попович // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 27. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 515–521.

3. Попович В. П. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру: поняття, співвідношення та нормативне закріплення в Кримінальному кодексі України / В. П. Попович // Юридична Україна. – № 9. – 2005. – С. 74–78.

4. Попович В. П. Воєнні злочини як різновид серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права та кримінальна відповідальність за них / В. П. Попович // Підприємництво, господарство і право. – № 2. – 2009. – С. 130–135.

5. Попович В. П. Історичні та міжнародно-правові передумови встановлення відповідальності за злочини агресії у кримінальному законодавстві України / В. П. Попович // Підприємництво, господарство і право. – № 8. – 2009. – С. 12–16.

6. Попович В. П. Кримінальна відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту неміжнародного характеру / В. П. Попович // Молодь у юридичній науці. Збірник тез доповідей Перших Всеукраїнських осінніх юридичних читань студентів та аспірантів. – Хмельницький: Вид-во ХІУП, 2002. – С. 278–281.

7. Попович В. П. Поняття імплементації норм міжнародного гуманітарного права в кримінальне законодавство України / В. П. Попович // Молодь у юридичній науці. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції молодих вчених "Другі осінні юридичні читання" (14–15 листопада 2003 р.). – Хмельницький: Вид-во ХІУП, 2003. – С. 275–277.

8. Попович В. П. Кримінальна відповідальність за злочини проти людяності / В. П. Попович // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали X регіональної науково-практичної конференції. 5–6 лютого 2004 р. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. – С. 507–510.

9. Попович В. П. Кримінальна відповідальність за порушення законів і звичаїв війни / В. П. Попович // Науковий вісник. Збірник тез доповідей міжнародної наукової конференції "Проблеми коментування кримінального закону". 2–3 квітня 2004 р. – Львів: Львівський юридичний інститут МВС України. – С. 385–390.

10. Попович В. П. Відповідальність держави за вчинення серйозних порушень міжнародного гуманітарного права / В. П. Попович // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. Випуск XIV. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – С. 49–55.

11. Попович В. П. Міжнародне гуманітарне право: поняття та вплив на кримінальне законодавство України / В. П. Попович // Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей за матеріалами I Міжвузівської науково-практичної конференції 21–22 травня

2004 р. – Луцьк: Волинський державний університет імені Лесі Українки. Юридичний факультет, 2004. – С. 159–165.

12. Попович В. П. Кримінальне законодавство деяких країн Європи щодо серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права / В. П. Попович // Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей за матеріалами I Міжвузівської науково–практичної конференції 27–28 травня 2005 р. – Луцьк: Волинський державний університет імені Лесі Українки. Юридичний факультет, 2005. – С. 378–383.

13. Попович В. П. Кримінальна відповідальність за серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права та принцип універсальної юрисдикції / В. П. Попович // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 23–24 квітня 2009 року). – Івано-Франківськ, 2009. – С. 153–156.

14. Попович В. П. Досвід окремих держав Азії щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного права у національне кримінальне законодавство // "Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціація кримінальної відповідальності": Міжнародний симпозіум 11–12 вересня 2009 року. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 194–197.

15. Попович В. П. Досвід окремих держав Західної та Центральної Європи щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного права у національне кримінальне законодавство / В. П. Попович // Вісник ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка: Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – Луганськ: ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2010. – Спец. вип. № 6. – С. 175–182.

АНОТАЦІЯ

Попович В.П. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2010.

У дисертації здійснено комплексне дослідження проблем імплементації норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України. Обґрунтовано вплив міжнародного гуманітарного права на розвиток кримінального законодавства України щодо криміналізації серйозних порушень його норм. Проведено порівняльно-правовий аналіз кримінального

законодавства України та окремих зарубіжних держав. Розкрито зміст та основні ознаки імплементації міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України. Проаналізовано положення Кримінального кодексу України на відповідність міжнародно-правовим актам у сфері міжнародного гуманітарного права, а також загальновизнаним принципам та нормам міжнародного гуманітарного права. На підставі проведеного дослідження наведено висновки та сформульовано відповідні пропозиції щодо удосконалення національного кримінального законодавства.

Ключові слова: кримінальне законодавство України, міжнародне гуманітарне право, імплементація, порівняльний аналіз, злочин, покарання.

АННОТАЦІЯ

Попович В.П. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права в уголовне законодательство Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2010.

В диссертации осуществлено комплексное исследование проблем имплементации норм международного гуманитарного права в уголовное законодательство Украины. Обосновано влияние международного гуманитарного права на развитие уголовного законодательства Украины относительно криминализации серьезных нарушений его норм. В частности, до вхождения Украины в состав Советского Союза ее уголовное законодательство содержало отдельные уголовно-правовые нормы, устанавливающие ответственность за преступления, которые можно отнести к серьезным нарушениям международного гуманитарного права. Однако, с принятием Уголовного кодекса УССР 1922 г. и до провозглашения Украины независимым государством в 1991 г., уголовное законодательство Украины не содержало ни одной нормы, направленной на ограничение средств и методов ведения войны, и лишь несколько – на защиту прав человека во время вооруженного конфликта.

Доказано, что международное гуманитарное право имеет свой собственный предмет, методы, принципы правового регулирования, а также институты, что свидетельствует о самостоятельности этой отрасли. В связи с этим, международное гуманитарное право можно определить как самостоятельную отрасль международного права, которая является совокупностью конвенционных и обычных норм, что с целью защиты основных прав и свобод человека регулируют отношения между

конфликтующими сторонами во время вооруженных конфликтов как международного, так и немеждународного характера, ограничивают их право на выбор средств и методов ведения войны, а также устанавливают средства по предотвращению возникновения каких-либо вооруженных конфликтов в мирное время.

Отмечено, что значительную часть норм международного гуманитарного права составляет перечень нарушений, которые признаются серьезными и устанавливается уголовная ответственность за их совершение на национальном уровне каждого конкретного государства. Достаточно удачную классификацию серьезных нарушений норм международного гуманитарного права закрепил Римский устав Международного уголовного суда 1998 г. В частности, согласно статье 5 указанного Устава Суд имеет юрисдикцию относительно следующих преступлений: а) преступление геноцида; б) преступления против человечности; в) военные преступления; г) преступление агрессии. Предполагается, что именно отмеченная классификация дает возможность наиболее полно в последующем осуществить сравнительно-правовой анализ соответствия нормам международного гуманитарного права уголовного законодательства как Украины, так и отдельных зарубежных государств.

Проведен сравнительно-правовой анализ уголовного законодательства Украины и отдельных зарубежных государств, на основании которого сделаны выводы, что на процесс имплементации указанных норм в уголовное законодательство отдельных государств весомое влияние имеет место международно-правовых норм в системе национального законодательства (монистический и дуалистический подходы относительно соотношения международного и национального права). Речь идет о том, что уголовные кодексы государств, которые пошли путем поддержки дуалистического подхода (международное и национальное право рассматриваются как две самостоятельные правовые системы) содержат лишь некоторые составы преступлений, которые признаются международным сообществом серьезными нарушениями норм международного гуманитарного права (Австрия, Голландия). В свою очередь, те государства, которые в своих конституциях придерживаются монистического подхода (международное и национальное право действуют как единое целое с приоритетом одного над другим), лучше выполнили свои международные обязательства в этой сфере (Бельгия, Испания, Швеция, Азербайджан, Беларусь и прочие).

Раскрыто содержание и основные признаки имплементации международного гуманитарного права в уголовное законодательство Украины. Так, под имплементацией норм международного гуманитарного права в уголовное законодательство Украины автор понимает внедрение норм

международного гуманитарного права в правовую систему Украины согласно взятым Украиной на себя международным обязательствам в сфере уголовно-правовых отношений, которая осуществляется как без внесения изменений в национальное законодательство, так и, при необходимости, с внесением таких изменений. Такая имплементация всегда сопровождается проведением соответствующих организационных действий, направленных на непосредственную реализацию международно-правовых норм. Проанализировано положения Уголовного кодекса Украины на соответствие международно-правовым документам в сфере международного гуманитарного права, а также общепризнанным принципам и нормам международного гуманитарного права. На основании проведенного исследования сделаны выводы и сформулированы соответствующие предложения относительно усовершенствования национального уголовного законодательства.

Ключевые слова: уголовное законодательство Украины, международное гуманитарное право, имплементация, сравнительный анализ, преступление, наказание.

ANNOTATION

Popovich V.P. Implementation of norms of International Humanitarian Law in the Criminal Legislation of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for scientific degree of Candidate of Juridical Sciences in speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2010.

In dissertation complex research of problems of Implementation of norms of International Humanitarian Law is carried out in the Criminal Legislation of Ukraine. Influence of International Humanitarian Law is reasonable on development of Criminal Legislation of Ukraine in relation to establishment of criminal responsibility of serious violations of his norms. The comparatively-legal analysis of Criminal Legislation of Ukraine and separate foreign states is conducted. Maintenance and basic signs of Implementation of norms of International Humanitarian Law are exposed in the Criminal Legislation of Ukraine. Position of Criminal Code of Ukraine is analysed on accordance to the international documents in the field of International Humanitarian Law, and also to confessedly principles and norms of International Humanitarian Law. On the basis of the conducted research reasonable conclusions over are brought and corresponding suggestions are formulated in relation to an improvement national Criminal Legislation of Ukraine.

Keywords: Criminal Legislation of Ukraine, International Humanitarian Law, implementation, comparative analysis, crime, punishment.

Підписано до друку 02.12.2010 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Зам. № 218-10

Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.